

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jan Buchar

**Vojenská spolupráce Ruska a Číny v letech 2000-
2008: limity vzájemného sblížení**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Jan Buchar**

Vedoucí práce: **Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

BUCHAR, Jan. *Vojenská spolupráce Ruska a Číny v letech 2000-2008: limity vzájemného sblížení*. Praha, 2012. 35 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.

Abstrakt

Tématem mé bakalářské práce je analytická studie, která identifikuje limity rusko-čínské vojenské spolupráce v letech 2000 - 2008. Ve své práci se zaměřuji na tři konkrétní formy vojenské spolupráce obou států, kterými jsou a) prodej ruské vojenské techniky do Číny, b) možnost vytvoření vojenské aliance mezi Ruskem a Čínou a c) spolupráce v oblasti vesmírných a raketových technologií. V rámci těchto tří kategorií se věnuji obsahu spolupráce v letech 2000 – 2008 a na jaká omezení narazila. V případě prodeje ruských vojenských dodávek do Číny se jedná o prodej značného množství letecké a námořní techniky. Hlavním limitem v této kategorii jsou odmítnuté čínské požadavky na nejmodernější ruské zbraně a vojenská letadla, protože si Rusko chce zachovat technologický náskok. V oblasti směřování rusko-čínské spolupráce k vojenské alianci došlo především k vývoji Šang-chajské organizace pro spolupráci. V jejím rámci se uskutečnilo několik společných vojenských cvičení Číny a Ruska, která začala vyvolávat podezření západních pozorovatelů, že vzniká užší rusko-čínské vojenské spojení. Oba státy ovšem velmi jasně prohlásily, že vojenská cvičení a Šang-chajská organizace pro spolupráci nejsou zaměřeny proti žádnému třetímu státu. Rusko a Čína si více váží vztahů se západními státy, než jeden s druhým, což je hlavní překážkou prohlubování vzájemných vztahů. Vesmírné technologie, které podle mnoha autorů mají přímé vojenské využití, naráží na podobnou nedůvěru a zdrženlivost jako prodej nejpokročilejších ruských zbraní. Aby si Rusové udrželi dominantní roli při společných vesmírných projektech, neposkytují Číně své nejmodernější technologie.

Abstract

The subject of my bachelor thesis is an analytical study which identifies the limit of Sino-Russian military cooperation in 2000 – 2008. In the following thesis I focus on three forms of military cooperation between these two states which are a) Russian military sales to China, b) a possibility of a Sino-Russian military alliance emergence, and c) cooperation in space-related technologies. Within these three categories I analyse the aims of Sino-Russian cooperation and its limits in 2000 – 2008. In case of Russian military sales to China the thesis are concerned with sales of significant amounts of aerial and maritime products. Denied Chinese demands for the advanced Russian military hardware

is the main limitation. In case of a military coalition emergence the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) played the crucial role. Under aegis of the SCO several joint military exercises took place. Western observers perceived that as evidence of an emerging military alliance. Both states claimed that neither the SCO nor the military exercises were directed against any third country. The main obstacle in the military alliance creation is that Russia and China consider their relationship with Western states higher than with each other. In case of space-related technologies, that have direct military application according to many authors, mutual mistrust is present similarly to military sales. Russians want to keep a dominant position and do not provide the most modern technologies during joint projects.

Klíčová slova

Rusko, Čína, bezpečnost, vojenská spolupráce, Šanghajská organizace pro spolupráci, prodej vojenské techniky.

Keywords

Russia, China, security, military cooperation, Shanghai Cooperation Organization, military sales.

Rozsah práce: 63 386 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Jan Buchar

TEZE bakalářské práce	
Jméno:	Jan Buchar
E-mail:	Jan.Buchar@seznam.cz
Semestr:	6. semestr
Akademický rok:	2010/2011
Název práce:	Rusko-čínské vojenské kontakty a spolupráce v letech 2000 až 2008: limity vzájemného sblížení
Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):	7. semestr, 2011/2012
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Marek Pečenka
Vedoucí práce:	Mgr. Karel Svoboda Ph.D.
Cíl práce:	Cílem práce je analytická studie nejdůležitějších aspektů vojenské spolupráce Ruska a Číny a jejich limity. Faktem je, že vzájemné vztahy Ruska a Číny v historii nikdy nebyly aktivnější, což se významným způsobem dotýká i armád obou zemí. Nejčastěji akcentované skutečnosti jsou společná vojenská cvičení, prodej ruských vojenských technologií z Ruska do Číny a zdánlivé vyřešení pohraničních sporů, jejichž důsledkem byla demilitarizace hranic. Přes veškerý rozvoj a aktivitu vzájemných vztahů narůstá ovšem vzájemné kontakty na nedůvěru a podezřívavost. Nejzávažší limity společných projektů se tato práce pokouší identifikovat.
Časové a teritoriální vymezení tématu	Časovým mezníkem jsou roky Putinova prezidentství, protože tato osoba bývá označován jako tvůrce současných rusko-čínských vztahů. S menšími nezbytnými přesahy kvůli srozumitelnosti práce je časové vymezení dáno nástupem a ukončením Putinovy prezidentské funkce, tedy 7. 5. 2000 – 7. 5. 2008. Teritoriální vymezení tématu úzce souvisí s názvem práce. Přestože je hlavní pozornost věnována Rusku a Číně, tak je kvůli pochopení kontextu přidáno i několik informací o středo-asijských republikách, ve kterých se oba státy aktivně angažují a v některých oblastech spolu soupeří.

Struktura práce a stručná osnova

Úvod

- oba státy jsou významné z hlediska ekonomiky a bezpečnosti na mezinárodním poli
- úkolem práce je analyzovat jejich vzájemný vztah ve vojenské oblasti a kam až tyto kontakty mohou v konečném důsledku dojít, v co mohou vyústit
- cílem práce je identifikovat limity vzájemného sblížení obou států v oblasti vojenské spolupráce
- výzkumné otázky:
 - Je otázka militarizace rusko-čínských hranic již nadobro vyřešena?
 - Znamenají vojenská cvičení zárodek budoucí vojenské aliance?
 - Jsou oba státy ochotny obchodovat se 100% svých nejvyspělejších vojenských technologií?
 - Je spolupráce na vesmírném výzkumu a kampani proti BMD mezi oběma státy upřímná?
 - Čím je vzájemná vojenská spolupráce obou zemí ohraničena?

Rusko-čínské vojenské vztahy ve 2. polovině 20. století

- v první řadě chci poukázat na zdánlivou ideologickou blízkost SSSR a Číny, která vyústila roku 1950 podpisem Smlouvy o družbě, spojenectví a vzájemné pomoci
- eskalace násilí na konci 60. let 20. století a její důsledky pro rusko-čínské vojenské vztahy --- vedla k militarizaci hranic a přerušení kontaktů
- rok 1989 a tání ve vzájemných vztazích
- 90. léta 20. století a růst obchodu s vojenským materiálem

Dosavadní bádání v oblasti rusko-čínských vztahů na začátku 21. století

- v odborné literatuře se nejčastěji setkáme s následujícími tématy v oblasti rusko-čínských vojenských vztahů:
 - 1) čistě vojenská spolupráce – řešení územních sporů; vojenská cvičení
 - 2) vojensko-ekonomická spolupráce - obchod s vojenským materiálem
 - 3) vojensko-vědecká spolupráce - vesmírný výzkum; raketová obrana (BMD)

Identifikace limitů v jednotlivých oblastech spolupráce

Územní spory

- vyřešení územních sporů a označení hranice bylo jednou z podmínek vzájemného sblížení obou států
- od ozbrojených střetů na konci 60. let 20. století dospěly oba státy k demilitarizaci vzájemných hranic
- Rusko není ochotné se bavit o dalších územních ústupcích, přestože Čína s rostoucí ekonomickou a vojenskou silou začala naznačovat možnost revize starých nevýhodných smluv

Vojenská cvičení

- od počátku 21. století došlo k sérii společných manévrů ruské a čínské armády
- západním pozorovatelům bylo odepřeno zúčastnit se jako pozorovatelé a tím zavdalo podezření o vznikající vojenské alianci
- ve skutečnosti jde o prezentaci ruské vojenské techniky potenciálním zákazníkům
- společná vojenská aliance naráží na odpor Číňanů, kteří by nechtěli být tím druhým po Rusku, které disponuje pokročilými vojenskými technologiemi

Obchod s vojenským materiálem

- obchod se zbraněmi rostl od 90. let 20. století
- Čína jako zákazník rok od roku stupňovala své nároky na technickou vyspělost dodávaných zbraní
- Rusové odmítají dodávat Číně své nejvyspělejší zbraně, protože mnoho z nich stále vidí Číňany jako potenciálního nepřítele

Vesmírný výzkum

- Rusko a Čína prováděli společné programy na zkoumání vesmíru
- veškerá technická data jsou pod kontrolou Rusů, kteří se bojí jejich neúžitelnosti pro tvorbu vojenských technologií
- je znát značná nedůvěra z ruské strany vůči čínským spolupracovníkům přes léta trvající spolupráci

BMD

- vzájemné podpora proti americkým plánům na budování BMD (Rusko – obava z většího vlivu USA ve střední Evropě, Čína – obava z potenciální efektivnější obrany Taiwanu)
- obě strany ovšem tento systém jsou schopny obejít --- nejde o vojenskou sílu, ale image a rétoriku, kterou oba státy mají ve světě
- jejich vzájemná spolupráce na protestech proti BMD nikdy nepřekročí hranici, která by vyvolala nedůvěru či nenávist západních států či USA

Budoucnost limitů

- změny v rusko-čínských vojenských vztazích po ukončení Putina prezidentství
- možnosti posunutí limitů a jejich úplného zmizení

Závěr

- zhodnocení výsledků směrem k zadání
- ověření pracovních hypotéz
- stručné zhodnocení celé práce
- přínos pro dosavadní bádání

Metodologie práce:

- analytická studie

- identifikace jednotlivých prvků spolupráce ve vojenské oblasti
- zdůraznění limitů vojenské spolupráce a jejich zasazení do širšího kontextu

Prameny a sekundární literatura

Alyson, J.K. et al., The Shanghai Cooperation Organization, *SIPRI Policy Paper No. 17*, SIPRI 2007, Stockholm, viewed 31.1. 2011, <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI17.pdf>.

Amirov, V.B., Michejev, V.V., *Treugolnik Rossija-Kitaj-SŠA v ATP: faktory neopredelennosti*, IMEMO RAN 2009, Moskva, zavjereno 31.1. 2011, <http://www.imemo.ru/ru/publ/2009/09021.pdf>.

Balabán, M., Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050, *Veřejná politika a prognostika PPF-013*, 2006, Praha, ověřeno k 31.1. 2011, http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/247_PPF-013.pdf.

Bolton, K. R., Russia and China: An Approaching Conflict. *The Journal of Social, Political and Economic Studies*, Vol. 34 No. 2, Summer 2009.

Lo, B., *Ten things everyone should know about the Sino-Russian relationship*, Centre for European Reform 2008, London, viewed 31.1. 2011, http://www.cer.org.uk/pdf/pb_china_bl_dec08.pdf.

Mathieu, C., Assessing Russia's space cooperation with China and India-Opportunities and challenges for Europe, *Acta Astronautica*, Vol. 66 No.3-4., 2009.

Meister, S., *Zentralasien - Eine Region von strategischer Bedeutung zwischen Russland, China und der Europäischen Union*, Erstveröffentlichung auf ausenpolitik.net 2010, gesehen 7.9. 2011, <http://ausenpolitik.net/themen/eurasien/zentralasien/zentralasien-eine-region-von-strategischer-bedeutung-zwischen-russland-china-und-der-europaischen-union/>.

Menon, R., *The China-Russia relationship: what it involves, where is it headed, and how it matters for the United States*, The Century Foundation 2009, New York, viewed 31.1. 2010, <http://tcf.org/publications/pdfs/pb690/Menon.pdf>.

Mitchell, D.J., China and Russia, *The China Balance Sheet in 2007*, p.133-149, Center for Strategic and International Studies, Washington, DC, viewed 31.1. 2011, http://csis.org/files/media/isis/pubs/090212_07china_russia.pdf.

Nadkarni, V., *Strategic partnerships in Asia*, Routledge, Chippenham 2010.

Aris, S. et al., *Russian Analytical Digest No. 73*, Russian Analytical Digest 23.2. 2010, Forschungsstelle Osteuropa, Bremen and Center for Security Studies, Zürich, viewed 31.1. 2010, http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/113103/ipublicationdocument_singledocument/723a71fa-c86f-4681-9e0c-2c953cc3a51a/en/Russian_Analytical_Digest_73.pdf.

Sun, S. Y., *A Study on the Impacts of China's Rise on Sino-Russian Relations*, National Chengchi University, Taipei, Master thesis 2006.

Svobodová, T., *Šanghajská organizace spolupráce: motivy hlavních aktérů*, FSV MU, Brno 2009. URL: http://is.muni.cz/th/50121/fss_b/bakalarska_prace.pdf.

Turner, S., Russia, China and a multipolar world order: the danger in the undefined, *Asian Perspective*, Vol. 33 No. 1, 2009, p. 159-184, viewed 31.1. 2011, <http://www.asianperspective.org/articles/v33n1-f.pdf>.

Wacker, G., China und Russland: Freunde auf ewig?, *CHINA aktuell*, Vol. 32 No. 4, 2003, z. 468-474, besucht 31.1. 2011, http://www.giga-hamburg.de/openaccess/chinaaktuell/2003_4/giga_cha_2003_4_wacker.pdf.

Weitz, R., *China-Russia security relations: strategic parallelism without partnership or passion?*, Strategic Studies Institute 2008, Carlisle, viewed 31.1. 2011, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/download.cfm?q=868>.

Podpis studenta a datum:

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		

Obsah

ÚVOD.....	11
SOVĚTSKO-ČÍNSKÉ A RUSKO-ČÍNSKÉ VZTAHY OD ROKU 1949 DO KONCE JELCINOVA PREZIDENTSTVÍ.....	17
RUSKO-ČÍNSKÝ OBCHOD S VOJENSKÝMI TECHNOLOGIEMI.....	23
MOŽNOSTI VZNIKU RUSKO-ČÍNSKÉ VOJENSKÉ ALIANCE.....	30
SPOLUPRÁCE VE VÝVOJI RAKETOVÝCH TECHNOLOGIÍ A ZKOUMÁNÍ VESMÍRU	37
POHLED ZA ROK 2008	41
ZÁVĚR.....	42
SUMMARY.....	44
POUŽITÁ LITERATURA	45

Úvod

Rusko-čínská vojenská spolupráce představuje důležité téma pro současné mezinárodní vztahy. Čínská lidová republika (ČLR), jak zní oficiální název státu, mnohé pozorovatele přitahuje bouřlivým rozvojem ekonomiky. Vojenské možnosti státu mohou s těmi ekonomickými souviset a doplňovat je. V posledních několika desetiletích Čínská lidová armáda (ČLA) provedla zásadní modernizaci pomocí importovaných technologií. V tomto okamžiku vstupuje do hry Rusko. Z pohledu mnoha lidí se jedná o energetickou velmoc s chabým průmyslem, který není schopný konkurovat ve světovém měřítku. Přinejmenším vojenská technika a vojenský průmysl je v Rusku rozvinutý na vysokou úroveň a je velmi konkurenceschopný. K významným zákazníkům patří právě Čína, které bylo znemožněno získávat vojenskou techniku od vyspělých států západní Evropy a Severní Ameriky po brutálním potlačení demonstrací na náměstí Tchien-an-men na konci 80. let 20. století.

Celé téma je o to zajímavější, že oba státy zastávají velmi významnou mezinárodní pozici. Zástupci Moskvy a Pekingy zastávají silnou pozici v Radě bezpečnosti OSN (RB OSN) jako stálí členové s právem veta. Jejich názory v OSN se mnohdy shodují a stále častěji tvoří opozici zbylým stálým členům. Oba státy patří k jaderným velmocím, které se k vlastnictví nukleárních zbraní mohou veřejně hlásit. Z dalších významných organizací zastávají stěžejní pozici v Šanghajske organizaci pro spolupráci (ŠOPS). Její regionální působnost spadá do Střední Asie a mezi pozorovatele patří státy jako Afghánistán, Indie, Írán či Pákistán. V rámci této organizace též dochází k vojenské spolupráci. Pod hlavičkou ŠOPS se konalo několik vojenských cvičení, která svým rozsahem upoutala pozornost světových médií. Nemalý význam mají obě země i v šestistranných rozhovorech o Severní Koreji a jejím jaderném programu. Obě země mají velký zájem na stabilitě zemí v jejich bezprostřední blízkosti a tomu podřizují velkou část svých zahraničněpolitických aktivit.

Problematika je přitažlivá i z historického hlediska, protože ještě v období před 25 lety byly ČLR a tehdejší SSSR velkými nepřáteli. Sovětsko-čínská roztržka v 60. letech 20. století v podstatě zmrazila

veškeré kontakty mezi Rusy a Číňany až do konce 80. let 20. století. Vlastně až incident na náměstí Tchien-an-men pomohl upevnit vznikající kontakty mezi tehdejší ČLR a SSSR. Dalo by se říci, že se sovětsko-čínské a později rusko-čínské vztahy od 80. let 20. století do roku 2001 změnily k nepoznání. Od rivality a vojensky velmi silně střežené hranice pokročily vzájemné vztahy k přátelství, spolupráci, demilitarizaci hranic a společným postojům v mezinárodních organizacích i mimo ně. Spolupráce pokročila i v citlivých tématech jako je národní obrana, vybavenost armády a vojenské technologie. Tyto vztahy ovšem naráží na určité limity, jak se snaží dokázat tato práce.

Cílem následující práce je analytická studie rusko-čínské vojenské spolupráce v letech 2000 - 2008, které odpovídají prvním dvěma prezidentským obdobím prezidenta Putina.¹ V tomto období lze jako nejdůležitější součásti spolupráce označit prodej ruské vojenské techniky do ČLR, směřování obou států k užšímu vojenskému spojení a společný výzkum a vývoj nových kosmických technologií, které mnoho autorů identifikuje jako potenciálně vojenské. V následující práci se pokusím analyzovat limity vzájemného sblížení v oblasti vojenské spolupráce ve třech výše uvedených kategoriích, tj. a) prodej ruské vojenské techniky, b) možnosti vzniku vojenské aliance, c) spolupráce v oblasti raketových a vesmírných technologií. Uvnitř těchto tří kategorií jistě nejsou obsaženy veškeré kontakty mezi ČLR a Ruskem v oblasti vojenství, ale tyto tři oblasti jsou z hlediska spolupráce velmi aktivní a nejzajímavější z pohledu regionální bezpečnosti a mezinárodních vztahů. Následující práce prezentuje pohled příslušníka občana malého státu ve středu Evropy, který se snaží objektivně a nestranně zkoumat činy důležitých světových aktérů. Byla vojenská cvičení jakousi předzvěstí vojenské aliance Ruska a Číny? Pokud ne, kam až tato spolupráce může pokročit? Byl prodej ruské vojenské techniky v tomto období pouze o snaze Ruska získat peníze? Byla čínským zákazníkům vždy dodávána technologie na nejvyšší úrovni či byly dodávky ruských zbraní nějakým způsobem omezovány? A co oblast výzkumu, byli Rusové ochotni sdílet s Číňany svou nejpokročilejší technologii? Pokud ne, jaké hlavní faktory omezovaly společnou spolupráci?

¹ Při psaní této práce nebylo zcela jasné, zda se na jaře roku 2012 Vladimir Putin opět stane prezidentem RF.

Tato práce předpokládá existenci limitů ve všech třech zkoumaných kategoriích. Pokud jde o vojenská cvičení, nezdá se, že by za nimi byl záměr hlubší spolupráce. Série vojenských cvičení mezi léty 2000 a 2008 spíše sloužily jako prezentace ruské vojenské techniky potenciálním zákazníkům a zkouška koordinace různých součástí čínské armády, nežli snaha o sblížení armád obou států. Ve dvou zbývajících kategoriích je evidentní ruská zdrženlivost v přesouvání technologického know-how do ČLR. Prodej ruských zbraní a vojenské techniky odběratelům z ČLR nikdy neobsahoval nejnovější modely. Zdá se, že vysocí ruští představitelé omezují prodej vyspělých produktů ruského vojenského průmyslu svému lidnatému sousedu. Velmi opatrně také dávají povolení k použití vyspělých technologií při společných projektech.

Struktura práce začíná krátkým historickým exkurzem, který je nutný k pochopení situace v letech 2000 - 2008. Začíná v období po občanské válce v Číně na konci 40. let 20. století a vyzdvihuje hlavní historické milníky až do konce 20. století. Další kapitoly souvisí s výzkumnými otázkami a třemi kategoriemi vojenské spolupráce, které jsem identifikoval jako klíčové. Jako první se budu zabývat obchodem s vojenskými technologiemi. V této kapitole bude věnována pozornost struktuře, množství a četnosti čínských pohledávek. Následně přejde text k analýze slabín tohoto obchodu a k identifikaci limitů. Druhou kapitolou bude zkoumání pravděpodobnosti vzniku vojenské aliance mezi Ruskem a ČLR se zaměřením na Šang-chajskou organizaci pro spolupráci a vojenským cvičením. Třetí kapitola se zabývá kosmickým výzkumem a raketovými technologiemi, které mnoho autorů považuje jak za nosiče vesmírných družic, tak za ekvivalent těch pro jaderné hlavice. Krom toho družicové navigační systémy často slouží vojákům a významný pokrok v kosmických technologiích jednoznačně vede k větší efektivitě ozbrojených složek, a proto je tento bod zařazen do struktury této práce. Závěrečná kapitola poskytuje krátké nahlédnutí do období po roce 2008.

Ruská a čínská jména jsem do češtiny transliteroval podle dostupných pravidel českého jazyka. Pro ruský jazyk jsem zvolil běžně používanou normu ČSN ISO 9 (010185), která má pro českého čtenáře velmi srozumitelnou podobu. Pro čínský jazyk jsem měl volby dvě, buď mezinárodní pinyin,

nebo tzv. „český přepis“, který byl vytvořen v 50. letech 20. století. V textech, se kterými jsem pracoval, se v 90% vyskytoval přepis pinyin, takže by jeho použití bylo logické. Nakonec jsem se ale rozhodl pro „český přepis“, protože pinyin vychází z anglosaských jazyků a má práce je určena především českému publiku. „Český přepis“ má tu výhodu, že se jeho forma více blíží skutečné výslovnosti čínštiny. Na druhou stranu je nesrozumitelný lidem, kteří nemají češtinu jako mateřský jazyk.

Následující práce reflektuje stav poznání o dané problematice k září roku 2011. Informace o vojenské spolupráci Moskvy a Pekingu v letech 2000 - 2008 se většinou objevují v člancích a knihách pojednávajících obšírněji o rusko-čínských vztazích. Výjimečně lze nalézt texty, které se výlučně věnují vojenským rusko-čínským vztahům, ale ty jsou většinou kratšího rozsahu. Stěžejní část literatury pochází z anglicko-jazyčných zdrojů, cenné informace lze najít i v dalších jazycích, jako je ruština, němčina a čeština. Literatura čínských autorů je zahrnuta prostřednictvím anglických zdrojů, které tito autoři publikovali.

Velmi důležitým autorem je profesor Rajan Menon. Několik desetiletí se soustavně věnuje problematice ruské zahraniční politiky v oblasti střední Asie, Dálného východu, jižní Asie a jižního Kavkazu. Je autorem několika knih o Sovětském svazu a Rusku a pravidelně přispívá do periodik Los Angeles Times, The Financial Times, The Chicago Tribune a dalších. Při psaní této práce jsem čerpal z jeho dvou článků o vztazích Ruska a ČLR. Oba pochází z roku 2009. První článek se nazývá „The Limits of Chinese-Russian Partnership“ a podává velmi cenný úvod a širší historický kontext ke vztahům zkoumaných států. Ve své střední části věnuje autor mnoho prostoru prodeji zbraní. Užitečné jsou také informace o fungování Šanghajské organizace pro spolupráci a jejímu potenciálu stát se východní obdobou NATO. Druhou prací je text s názvem „The China-Russia Relationship: What It Involves, Where It Is Headed, And How It Matters for the United States“. Některé pasáže, jako je část o obchodu se zbraněmi, jsou velmi podobné těm v předchozím Menonově článku.

Dalším citovaným autorem je Bobo Lo. Zaměřuje se na ruskou a čínskou zahraniční politiku a působil jako výzkumný pracovník v londýnském Centru pro evropskou reformu. Bobo Lo popsal velmi věcně charakter rusko-čínských vztahů na počátku 21. století ve své knize z roku 2008 „Axis of Convenience“. Publikace obsahuje deset kapitol, kde nalezneme širší historický úvod, v podstatě úplný obsah současných rusko-čínských vztahů a prognózu do budoucna. Ve svém článku z prosince 2008 „Ten things everyone should know about the Sino-Russian relationship“ popisuje deset bodů, které charakterizují současné rusko-čínské vztahy. Zbraním a armádám není věnováno mnoho prostoru, ale Bobo Lo je zmiňuje v širších okolnostech, což je pro pochopení pozadí vzájemných vztahů velmi přínosné.

Richard Weitz je dalším autorem, který se věnuje eurasijskému prostoru a postsovětskému Rusku. Weitz je ředitelem Centra pro politicko-vojenskou analýzu ve Washingtonu D. C. Jeho kniha „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion“ poskytuje vyčerpávající a téměř úplný výčet témat, které byt jen okrajově souvisejí s Ruskem, Čínou a bezpečností. Celé dílo je velmi systematické a Weitz vždy popsal jádro každého vztahu. Velmi zajímavé jsou závěrečné kapitoly, kde popisuje vztahy Ruska a Číny k dalším východoasijským státům.

Jiným dílem jsou magisterské teze studenta tchaj-pchejské univerzity Sun Šua „A study on the impacts of China's rise on Sino-Russian Relations.“ Zejména 6. kapitola je velmi přínosná pro tuto bakalářskou práci, protože v ní popisuje obchod s vojenským materiálem a historické pozadí vzájemných vztahů. Ocenil jsem také kapitolu o střední Asii, kde Sun Šu věcně popisuje dlouhodobé strategické zájmy obou států. V 6. kapitole autor také uvádí tabulku, která zahrnuje konkrétní vojenskou techniku včetně četnosti, kterou Rusové dodali Číně v letech 2001-2005.

Klíčovou prací pro část, která pojednává o spolupráci na kosmických zařízeních, je článek Nikity Perfiljeva „The Sino-Russian Space Entente.“ Perfiljev se ze začátku věnuje účasti Číny a Ruska v procesu odzbrojování. Později citované dílo velmi detailně popisuje rusko-čínskou vědeckou,

vesmírnou a vojenskou spolupráci. Těžiště jeho práce leží v 90. letech 20. století a na počátku 21. století. Poutavá je též část o čínské protisatelitní střele, která bude ještě zmíněna v kapitole o vesmírných a raketových systémech.

Gudrun Wacker, německá autorka a šéfka výzkumné berlínské skupiny pro Asii, sepsala v roce 2003 článek „China und Russland: Freunde auf ewig?“ Přestože se jedná o starší dílo, autorka trefně charakterizuje celé zkoumané období. Zdůrazňuje, že generace čínských vládců za Ťianga Ce-mina měla osobní zkušenost se SSSR. Sám Ce-min tam studoval a ruské kultuře byl pozitivně nakloněn. V závěrečné třetině Wacker analyzuje okolnosti vzniku Šang-chajské organizace pro spolupráci v kontextu tragédie z 11. září 2001 v USA a zdůrazňuje podobné zájmy obou států, jako je strach z terorismu v ruském případě Čečenců, v čínském případě Ujgurů.

„Russia, China and a Mutipolar World Order: The Danger in the Undefined“ je práce od Susan Turner, která podává užitečné informace o rusko-čínském obchodu se zbraněmi a věnuje se i vzniku potenciální aliance mezi ČLR a Ruskem. Autorka dává dostatek prostoru i vojenským cvičením Mírová mise 2005 a 2007, které jsou nedílnou součástí vojenské spolupráce obou zemí. Ke kompletnímu obrázku o vzájemné spolupráci schází zmínka o spolupráci v oblasti vesmírného výzkumu, což Turneřinu textu ubírá na úplnosti.

Jako předposlední dílo bych rád vyzdvihl knihu od Vidyi Nadkarni „Strategic Partnerships in Asia: Balancing without Alliances.“ Její kniha poskytuje na celou problematiku specifický pohled v kontextu s Indií. Mnoho autorů se shoduje v tom, že Rusko s Indií mají mnohem předvídatelnější vztah nežli Rusko s Čínou či Indie s Čínou. Kapitoly o rusko-čínské spolupráci se tématu nevěnují příliš do hloubky, ale poměrně neobvyklý kontext s Indií a rolí USA činí tuto knihu přínosnou pro každého zájemce o zahraniční politiku asijských klíčových států.

Poslední důležitou publikací pro tvorbu této práce je článek „Recent Trends in Russo-Chinese Military Relations“ od Stephena Blanka. Blank vystihuje závěr zkoumaného období a identifikuje

pokles ruských vojenských dodávek do Číny. Přestože na konci článku zdůrazňuje, že Rusové do Číny stále dodávají pokročilé technologie, celkový dojem z článku vypadá pesimisticky ohledně budoucnosti rusko-čínské vojenské spolupráce. Poměrně krátký článek nezabíhá ani do detailů potenciální vojenské aliance, ani do oblasti spolupráce zkoumání vesmíru.

Sovětsko-čínské a rusko-čínské vztahy od roku 1949 do konce Jelcinova prezidentství

Vztahy dnešní ČLR se SSSR, pozdějším Ruskem, začaly jako vztah dvou spojenců, kteří jsou sice oddáni ideologii marxismu-leninismu,² ale mezi kterými existovaly spory z minulosti. Favoritem SSSR v Číně totiž nejprve byla nacionalistická strana Kchuo-min-tchang, hlavní protivník komunistů v průběhu občanské války, která trvala od 20. let 20. století a skončila roku 1949. Sověti čínským komunistům radili, aby se stranou Kchuo-min-tchang udržovali spojenectví, což se v konečném důsledku ukázalo jako velmi špatný krok. Důvodem bylo Stalinovo přesvědčení, že slabá Čína pod vedením Kchuo-min-tchangu mu umožní udržet koncese v Mandžusku. Ovšem potom, co se alespoň částečně konsolidovala moc nacionalistů v Číně, obrátili se rychle a bez slitování proti komunistům. SSSR se otevřeně nepostavil za čínské komunisty do té doby, než bylo jasné, že úplné vítězství nacionalistů bude výhodnější pro USA. Čínští komunisté a Mao Ce-tung byli proto v pozdějších dobách vůči SSSR obezřetní.³

SSSR a nově vyhlášená Čínská lidová republika navázaly diplomatické styky v říjnu 1949.⁴ Následujícího roku uzavřely Dohodu o přátelství, spojenectví a vzájemné pomoci, která se podobá

² Derek J. Mitchell, „China and Russia“, *The China Balance Sheet in 2007* (2007): 134, http://csis.org/files/media/isis/pubs/090212_07china_russia.pdf (staženo 16. 11. 2011). Podobně Rajan Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, *Survival* 51, č. 3 (červen-červenec 2009): 99.

³ Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, 99–100.

⁴ Vladimír Portyakov, „Russian-Chinese Relations: Current Trends and Future Prospects“, *Russian Analytical Digest* 73 (23. února 2010): 3.

Smlouvě o přátelství z počátku 21. století. Její součástí byla sovětská technologická a ekonomická pomoc, která proudila do ČLR obzvláště v průběhu 50. let 20. století. ČLR se stala závislou na sovětské pomoci, protože se po vítězství komunistů v občanské válce dostala do mezinárodní izolace.⁵ Menon zdůrazňuje, že smlouva byla nerovnoprávnou s jasnou dominancí SSSR a ČLR se prakticky stala podřadnou SSSR s omezenými možnostmi vlastní ochrany.⁶ Spolupráce se na konci 50. let 20. století začala zhoršovat potom, co Chruščov stanul v čele SSSR.

Chruščov začal proces sbližování se Západem a zmírňování napětí mezi SSSR a USA. Pro Mao Ce-tunga znamenaly tyto snahy zradu revoluce a vzdání se revoluční odpovědnosti ze strany SSSR ve Třetím světě. Mao Ce-tungovou další obavou bylo, že obě supervelmoci najdou společnou řeč a využijí toho proti Číně. Podobná situace přivedla Čínu na konci 19. století do semi-koloniálního postavení, kdy měla Čína v jistých oblastech svého území omezenou suverenitu. Další zklamání přineslo sovětské rozhodnutí ukončit pomoc při budování čínského jaderného programu, což rozhodl Chruščov. V roce 1959 začal Mao Ce-tung SSSR veřejně obviňovat ze zrady marxismu. V červenci roku 1960 se Moskva pokusila přinutit Čínu k poslušnosti odvoláním technických expertů, což se nesetkalo s úspěchem.⁷

Konec dekády byl i koncem vzájemné spolupráce, která určitě měla i pozitivní výsledky.⁸ Díky sovětské technice a know-how Číňané vyvinuli například svou první raketu Tung-feng 1 (DF-1).

⁵ Mitchell, „China and Russia“, 134.

⁶ Rajan Menon, „The China-Russia Relationship: What It Involves, Where It Is Headed, and How It Matters for the United States“, *A Century Foundation Report* (2009): 4, http://tcf.org/publications/2009/6/pb690/get_pdf (staženo 17. 11. 2011).

⁷ Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, 101–102.

⁸ Charlotte Mathieu, „Assessing Russia’s space cooperation with China and India - Opportunities and challenges for Europe“, *Acta Astronautica* 66 (2010): 357; Mitchell, „China and Russia“, 134.

Období po roce 1960 je z vojenského hlediska velmi vyostřené a veškeré formy spolupráce byly ukončeny. Tento stav zůstal na několik desetiletí zachován.⁹

60. léta 20. století vedla k eskalaci konfliktu, který začal jako ideologický spor mezi Chruščovem a Mao Ce-tungem a skončil jako teritoriální spor mezi SSSR a ČLR. Mnozí doufali, že s odchodem Chruščova z čela SSSR budou neshody překonány, ale nestalo se tak. Spíše změnily svou formu. Z ideologické potyčky vznikly teritoriální rozepře. V roce 1964 Mao Ce-tung označil ruské územní zisky východně od jezera Bajkal 19. století za neoprávněné anexe čínských území. Zdůraznil, že jen díky těmto anexím tehdy náležely Sovětskému svazu. Rusové si nechali legitimizovat své dávné územní zisky smlouvami z Aj-kunu (1858) a Pej-ťingu (1860), které Mao Ce-tung označoval jako neoprávněné.¹⁰ Z Pej-ťingu se ozývaly hlasy, že SSSR může těžko vést socialistické země, když si udržuje územní zisky z dob koloniální expanze. Napětí se zvětšovalo a bylo patrné na sovětsko-čínských hranicích. Sovětské jednotky podél hraniční řeky Ussuri aktivně hlídkovaly. V březnu roku 1969 se kvůli agresivnímu chování pohraničnicků na hranici začalo střílet nedaleko ostrova Damanskij.¹¹ Několik pohraničních střetů skončilo desítkami mrtvých na sovětské straně a až stovkami mrtvých na čínské straně. Přesné počty nejsou známy, protože záznamy o potyčce patří k utajovaným vojenským záznamům obou států.¹² Vzájemné vztahy se dostaly na bod mrazu a SSSR nechal vystavět podél společné hranice mohutné opěrné body pro případ čínského vpádu na sovětské území.¹³

⁹ Mathieu, „Assessing Russia’s space cooperation with China and India“, 357.

¹⁰ Ve skutečnosti tyto smlouvy vystihovaly reálné rozložení sil a možnosti obou států, tzn. upadající čínská říše a Rusko s výkonnější armádou, než jakou disponoval dálněvýchodní protivník.

¹¹ Čen-pao v čínštině.

¹² Dmitrij Rjabuškin, „Ljudi. Sobytija. Fakty. OSTROV DAMANSKIJ. 2 MARTA 1969 GODA“, *Voprosy istorii* (31. května 2004): s. 151.

¹³ Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, 102.

Namísto slibné spolupráce SSSR a Číny v 50. letech 20. století došlo v 70. letech 20. století k námluvám mezi Čínou a USA v rámci tzv. ping-pongové diplomacie.¹⁴ Důležitou roli zde sehrál Henry Kissinger, který zastával post ministra zahraničí USA. Navštívil Čínu v roce 1972 s tím, aby připravil budoucí návštěvu prezidenta Nixona. Nixon stihl ČLR navštívit ještě roku 1972. USA se velmi snažily, aby z Číny vytvořily spojence proti SSSR. Kissinger ujistil Čínu, že Američané nepožadují žádné koncese, brzy stáhnou jednotky z Jižní Koreje i Jižního Vietnamu, diplomaticky uznají Maovu Čínu namísto Tchaj-wanu a dostanou komunistickou Čínu do OSN. USA všechny své sliby dodržely a od 70. let 20. století lze sledovat mohutný proud amerických investic do ČLR, které vedly k jejímu fenomenálnímu ekonomickému vzestupu.¹⁵

Další událostí v 70. letech 20. století je čínsko-vietnamská válka, která má svůj význam v rámci sovětsko-čínského soupeření, protože SSSR s Vietnamem ke konci desetiletí uzavřel obrannou smlouvu. Útok na Vietnam tak byla čínská provokace, která měla prokázat, že Moskva své závazky ve Třetím světě nedodrží. Krom toho měla v této době vypršet sovětsko-čínská smlouva o přátelství z 50. let 20. století a ČLR chtěla vpádem do Vietnamu dokázat, že SSSR nepotřebuje. S Vietnamem samotným měla ČLR teritoriální spory o Spratlyho ostrovy. Bezprostřední příčinou byl vietnamský vpád do Kambodži, která měla přátelské vazby s ČLR. Následující události prokázaly, že SSSR skutečně svým závazkům vůči Vietnamu nedostál a vypršení sovětsko-čínské smlouvy z 50. let 20. století se odehrálo přesně během čínské invaze do Vietnamu. Přestože Čínská lidová armáda (ČLA) byla po několika dnech vytlačena z Vietnamu kvůli vojenským neúspěchům, dosáhla alespoň strategického

¹⁴ Toto označení si tento směr zahraniční politiky USA získal kvůli návštěvě amerického ping-pongového týmu v ČLR, který předcházel oficiálním návštěvám.

¹⁵ Kerry R. Bolton, „Russia and China: An Approaching Conflict?“, *The Journal of Social, Political and Economic Studies* 34 (2): 183 – 186.

úspěchu. Sovětská pasivita ukončila obranou smlouvu mezi SSSR a Vietnamem a ČLR odvrátila možnost uskutečnění koordinovaného vpádu vietnamských a sovětských vojsk na své území.¹⁶

Nejistota a nedůvěra vládla mezi oběma zeměmi přinejmenším do poloviny 80. let 20. století, kdy se situace začala měnit. Přestože Brežněvova řeč v Taškentu roku 1982 naznačovala, že se postoj SSSR k ČLR začíná měnit, skutečná změna přišla až s nástupem Gorbačova k moci roku 1985. Jeho přesvědčení o nutnosti vybudovat nové a mírové vztahy s USA založené na kontrole zbrojení a obchodu, často nazývané „nové myšlení,“ bylo možné aplikovat i na východoasijský region. Ve své řeči ve Vladivostoku na téma bezpečnost v Asii roku 1986 přednesl Gorbačov sérii návrhů, které měly za úkol připravit půdu pro další jednání s ČLR. Gorbačov uspěl a následoval vzestup vzájemné obchodní výměny, roku 1988 došlo k prozatímnímu vymezení východní části sovětsko-čínských hranic a také se odehrály schůzky na nejvyšší úrovni, jako byla Gorbačovova návštěva Teng Siao-pchinga roku 1989 v Číně.¹⁷ Během jeho návštěvy v Číně eskalovaly protesty studentů na náměstí Tchien-an-men, kteří se ke Gorbačovovi a jeho nové politice hlásili. Snažili se o podobnou změnu komunistického režimu, která tehdy probíhala v komunistických státech střední a východní Evropy. Čínští komunisté ovšem na změny nepřistoupili a došlo k masakru. Reakcí USA bylo vydání embarga na prodej zbraní a vojenských technologií do Číny¹⁸. Od té doby není pro Čínu možné získávat vojenské technologie ze západní Evropy a z USA, čehož využila Moskva a navrhla Pej-ťingu první dodávky zbraní po roztržce v 60. letech 20. století.¹⁹

Jistým přelomem je rok 1991 a válka v Perském zálivu, kde mohl celý svět shlédnout špičkovou vojenskou technologii v akci proti Saddámu Husajnovi. Čínské vedení se zjevně zaleklo efektivity

¹⁶ Bolton, „Russia and China: An Approaching Conflict?“, 162 – 164.

¹⁷ Menon, „The China-Russia Relationship“, 8 – 9.

¹⁸ Susan Turner, „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, *Asian Perspective* 33, č. 1 (2009): 161.

¹⁹ Gudrun Wacker, „China und Russland: Freunde auf ewig?“, *CHINA aktuell* (duben 2003): 469.

západních zbraní a vzápětí přikročilo k modernizaci armády. Nejmodernější vojenská technika států NATO byla nedostupná a nezbývalo nic jiného, než se obrátit na Rusy. Jejich vojensko-průmyslový komplex na začátku 90. letech 20. století prožíval těžké časy kvůli nedostatku financí. Čínský kapitál proto představoval důležitý faktor, který umožnil jeho přežití. Ruské dodávky pomohly zmodernizovat čínskou armádu v 90. letech 20. století,²⁰ obzvláště námořní a letecké síly ČLA. Dodávky od roku 1991 do počátku 21. století obsahovaly řadu stíhaček, několik křižníků (třída Sovremenyj), ponorky, tanky a protiletecké střely.²¹

Spolupráce mezi oběma zeměmi v období před rokem 2000 se neomezovala jen na obchod se zbraněmi, ale zahrnovala i politiku. Spekulace akademiků o vzniku užšího spojení mezi Ruskem a ČLR se mnohdy opírají o shodný postoj k mnoha zahraničněpolitickým otázkám. Již roku 1992 se prezident Boris Jelcin a Ťiang Ce-min shodli, že budou vzdorovat hegemonickým tendencím jakékoliv země. Později, roku 1994, byl vytvořen širší rámec spolupráce zvaný „konstruktivní partnerství,“ a konečně o dva roky později se objevuje termín „strategické partnerství,“ kterým Moskva a Pej-ťing vystihovaly vzájemný vztah v letech 2000 - 2008. Je také důležité zmínit Šang-chajskou organizaci pro spolupráci (ŠOPS), protože má své kořeny na konci 20. století. Roku 1996 byla založena Šang-chajská pětka, která měla za úkol bojovat proti „třem zlům“ – terorismu, separatismu a extremismu. Na jejích základech se objevuje na počátku 21. století ŠOPS, která alespoň formálně stojí za sérií vojenských cvičení Ruska a ČLR, jak je popsáno níže.²²

Další složkou spolupráce se stal kosmický výzkum. ČLR vyhlásila roku 1992 Program 921, který se stal druhým čínským pokusem o vyslání člověka do vesmíru. V průběhu deseti let Čínská národní vesmírná agentura (ČNVA) vynaložila na projekt 2,4 miliardy amerických dolarů. Ruské technologie

²⁰ Vinay Nadkarni, *Strategic partnerships in Asia*, (Routledge: Chippenham, 2010): 68 – 69.

²¹ Gudrun Wacker, „China und Russland: Freunde auf ewig?“, 470.

²² Christopher Williams, „Russia's Closer Ties with China“, *European Studies* 27 (2010): 151 – 158.

byly v průběhu výzkumu hojně využívány. Prvním krokem ke sblížení vesmírných výzkumných center byla návštěva delegace z Pekingské univerzity kosmického a leteckého výzkumu v ruském kontrolním centru v Korolevě. O dva roky později při návštěvě čínského prezidenta Ťiang Ce-mina v Rusku byla podepsána dohoda, která usnadnila spolupráci mezi Ruskou federální vesmírnou agenturou (Rokosmos) a ČNVA. V polovině 90. let 20. století čínští vesmírní experti zakoupili od Rusů celý podpůrný systém pro pobyt kosmonautů ve vesmírných lodích a raketový motor RD-120. Rusové odmítli prodat svou nejpokročilejší technologii – raketový motor RD-170. Roku 1997 nastoupili 2 čínští nováčci na roční vesmírný trénink v ruském Hvězdném městečku, kde se věnovali fyzickému tréninku a technické stránce řízení vesmírných misí. Díky tomu se ruskému vesmírnému sektoru podařilo získat tak potřebné finance pro další rozvoj. Číňané nakonec prvního muže do vesmíru roku 1999 neposlali, ačkoliv to bylo původně v plánu.²³

Rusko-čínský obchod s vojenskými technologiemi

Tato část rusko-čínských vztahů upoutává značnou pozornost pozorovatelů z celého světa. Její význam je často vyzdvihován kvůli množství peněz, které je ČLR za vojenské technologie ochotna zaplatit. Rozhodně nepanuje mezi autory shoda na částce, kterou ČLR vynaložila na nákupy zbraní z Ruska v letech 2000 – 2008. Cena nakoupených zbraní pravděpodobně dosahovala hodnot mezi 10 a 20 miliardami amerických dolarů.²⁴ Jak bylo zmíněno výše, ČLA a její modernizace závisela na počátku 21. století na ruských technologiích a know-how, protože stále platilo embargo na dovoz zbraní z USA a EU do ČLR. Tato skutečnost byla ještě umocněna v roce 2003, kdy Izrael po nátlaku

²³ Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, *Astropolitics* 8 (2010): 21 – 24.

²⁴ Herman Pirchner Jr., „The Uncertain Future: Sino-Russian Relations in the Twenty-First Century“, *Demokratizatsiya* 16, č. 4 (podzim 2008): 318. Rajan Menon uvádí až 27 miliard amerických dolarů v období 2000 - 2009 (Menon, „The China-Russia Relationship“, 21).

Washingtonu zastavil dodávky vojenských technologií do ČLR, která tím ztratila alternativu k ruským vojenským technologiím.²⁵

Většinu prodaných strojů lze zařadit do složek námořních a leteckých sil. Podle některých autorů (Sun) se ČLA snaží posílit právě tyto dvě součásti svých jednotek tak, aby byly schopny zvítězit v malém omezeném konfliktu, kde hlavní roli hrají pokročilé vojenské technologie. V blízké budoucnosti jde zejména o převahu nad tchaj-wanskými silami a o přípravu na konflikt v Tchaj-wanském průlivu.²⁶ Jiným důvodem mohou být strategické úvahy ruských představitelů. Rusko-čínská suchozemská hranice patří k nejdělsším na světě a prodej pozemní vojenské techniky představuje nebezpečí, že by Rusko mohlo být napadeno státem, který je velmi dobře obeznámen s možnostmi jeho pozemních sil. Proto je upřednostňován prodej vzdušných a námořních technologií.²⁷

Během let 2001 – 2007 Rusko dodalo ČLR téměř 4 000 raket, 9 válečných lodí a 120 bojových letadel.²⁸ V letech 2000 – 2005 byly dodávky vojenských technologií četnější, nežli v letech 2005 – 2008, kdy Moskva začala více sledovat export svých moderních systémů ze strategických důvodů.²⁹ Čínské letectvo si polepšilo v letech 2001 - 2005 o několik desítek bojových letounů Su-30MKK a jejich pokročilejší verze Su-30MK2, dále pak o zhruba 50 transportních letadel IL-76 a o několik tankovacích letounů IL-78. Námořnictvo ČLA získalo dieselové ponorky typu Projekt 636 a několik křižníků Sovremennyj druhé řady. Z široké škály různých střel bych vyzdvihl dodávky střel země-vzduch s dlouhým doletem S-300 PMU-1 a jejich pokročilejší verzi S-300 PMU-2.³⁰

²⁵ Wacker, „China und Russland: Freunde auf ewig?“, 470.

²⁶ Shu Yu Sun, „A Study on the Impacts of China’s Rise on Sino-Russian Relations“, Master Thesis, *Taipei National Chenghi University*: 29.

²⁷ Mitchell, „China and Russia“, 143.

²⁸ Turner, „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, 171.

²⁹ Pirchner Jr., „The Uncertain Future: Sino-Russian Relations in the Twenty-First Century“, 318.

³⁰ Sun, „A Study on the Impacts of China’s Rise on Sino-Russian Relations“, 33.

Kromě nákupů celých výrobků se Číňané pokusili o montování vlastních letadel se zakoupenou ruskou licencí s tím, že čínské firmy z Ruska dovezly pouze technologicky pokročilé komponenty. Od konce 90. let 20. století ČLR vlastní licenci na výrobu bojových letadel Su-27Sk a do roku 2005 jich stovku vyrobila.³¹ V průběhu sledovaného období ČLR vyvinula i své vlastní stroje, na které použila dovezené ruské motory AL-31F a RD-93. Motory AL-31F byly použity k výrobě multifunkčních letadel Ťien-10, které jsou občas označovány jako F-10, zatímco RD-93 byly použity k výrobě víceúčelových JF-17, někdy nazývané FC-1.³² Jejich produkci jako takovou Rusové podporovali, i když bylo jasné, že by raději dál pokračovali v prodeji hotových výrobků, což by přinášelo zisky ruským zbrojařským továrnám. Horší to bylo s následným exportem letadel s ruskými motory do třetích zemí. Některé čínské společnosti totiž požádaly Pej-ťing, aby jim vystavil licenci na vývoz asi 150 letadel FC-1 do Pákistánu. Ten ale souhlas nemohl udělit bez předchozí dohody s Moskvou, protože byla podepsána rusko-čínská dohoda o tom, že ruská vláda musí vyslovit souhlas vývozem motorů RD-93 do třetích zemí. To byl právě případ letadel FC-1. Rusové čelili těžkému rozhodování, protože odmítnutí by znamenalo ohrožení všech budoucích obchodů s vojenskými technologiemi mezi Ruskem a ČLR. Pokud by ovšem souhlasili, mohl by to být určitý precedens pro obdobné čínské požadavky v budoucnosti. Nakonec situaci vyřešil tehdejší ruský prezident Putin, který dal ČLR osobně povolení vyvézt jednorázově určitý počet motorů RD-93 do Pákistánu s tím, že si ČLR pořídí dalších 1000 motorů, pokud Rusové zlepší jejich schopnosti. Pákistánské vzdušné síly získaly první dvě letadla FC-1 na konci roku 2007.³³

Podle některých autorů (Turner) se ČLR chystá investovat až 490 miliard amerických dolarů do výzkumu a vývoje nových zbraní a vojenských technologií v letech 2003 - 2025. Toto ohromné číslo

³¹ Richard Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, *Strategic Studies Institute* (srpen 2008): 25 – 27.

³² Ťien-10 a JF-17 jsou čínská označení, F-10 a FC-1 se používají, pokud se jedná o kusy určené na export. Sun, „A Study on the Impacts of China’s Rise on Sino-Russian Relations“, 33.

³³ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 32 – 33.

vypadá znepokojivě, ale pravděpodobně by polovina z něj pouze stačila k tomu, aby se ČLA dostala na technologickou úroveň USA v roce 2008. Navíc tento předpoklad pracuje s pokračujícím růstem čínského hospodářství, který není jistý. Dále je nutné zmínit, že v ČLA je zaměstnáno mnohem více lidí, než je skutečně nutné pro obranu státu. Kvůli mandatorním výdajům na platy vojáků zbývá málo peněz na financování vojenských inovací a ČLA se dostává ještě do větší závislosti na ruské technologii. Jakékoliv analýzy nárůstu a nebezpečí čínské vojenské síly musí proto obsahovat vysvětlení, jak ČLR překoná svou vojensko-technologickou závislost na Rusku a jak se jí podaří zvýšit rozpočet pro armádu.³⁴

Sami Rusové se snaží, aby jejich zboží bylo nadále atraktivní pro čínské zákazníky. Své produkty představují při různých příležitostech, z nichž důležité jsou letecké show v čínské zvláštní obchodní zóně v Ču-chaj. Letecká vystoupení v Ču-chaj, která probíhají každé dva roky a kde jsou Rusové největším zahraničním účastníkem, hrají v rusko-čínském obchodě důležitou roli. Ruská státní společnost Rosoboronexport, která jako jediná smí vyvážet ruské vojenské technologie, totiž získává asi 75% zisku z prodeje letadel a náhradních dílů do nich.³⁵

Po období prvních pěti let 21. století, kdy Rusové úspěšně prodali velké množství vojenské technologie svému dálněvýchodnímu sousedu, poptávka ze strany ČLR poklesla. Čínské továrny byly schopny nahradit různé méně vyspělé ruské technologie tím, které bylo vyrobeno v ČLR. Na vojenském cvičení „Mírová mise 2005“ se Rusové pokusili zaujmout pokročilejšími strategickými bombardéry Tu-95MS a Tu-22M3. Nejpokročilejší verzi, Tu-160, ovšem Rusové na tomto cvičení nepředstavili. Strategické bombardéry Tu-95MS a Tu-22M3 mohou vystřelit střely s dlouhým doletem a jsou schopné zasáhnout americké letadlové lodě, pozemní cíle i vzdušné síly protivníka. Během cvičení si mohli všichni návštěvníci ruskou techniku detailně prohlédnout, protože několik dní byly

³⁴ Turner, „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, 172.

³⁵ Pirchner Jr., „The Uncertain Future: Sino-Russian Relations in the Twenty-First Century“, 317.

stroje na místě cvičení vystaveny. Nějaký úspěch to určitě přineslo, protože Pej-ťing několik týdnů po cvičení objednal od ruských společností tankovací letadla IL-78.³⁶

Dodávky vojenských technologií do Číny naráží na různé překážky, které ovlivňují i vzájemné vztahy obou zemí. V první řadě se jedná o vzájemnou důvěru, která přes různá dílčí zlepšení zůstává na nízké úrovni. Dalším faktorem je role Indie, která byla za Studené války blízkým spojencem SSSR. Rusko jako následník SSSR si pozitivní vztahy s Indií uchovalo. Třetím limitem je slabá obrana práv duševního vlastnictví v ČLR, kterou Rusové často kritizují. Poslední zkoumané činností, které obchod s vojenským materiálem ovlivňují, je získávání nových zákazníků pro ruské výrobky a monopolizace exportu vojenských technologií.

Těžko lze změřit vliv tzv. „žlutého nebezpečí“, tj. středověkých mongolských invazí do Ruska a dále do Evropy, na současné veřejné mínění a mezistátní vztahy ČLR a Ruska. Jisté je, že mezi Rusy žijícími na ruském Dálném východě panuje nedůvěra k Číňanům, což dokládá průzkum z roku 2004. Číňané se stali druhým nejméně oblíbeným národem hned po Severokorejci. Jako největší hrozba bezpečnosti ruského Dálného východu byly označeny rostoucí mezinárodní aktivity ČLR. Opatrná je i ruská vláda, která několikrát vyjádřila obavy z rostoucích čínských vojenských sil, přestože vždy opakovala důležitost vojenské spolupráce s ČLR. Ruský představitel Sergej Ivanov, který sloužil v průběhu zkoumaného období jako ministr obrany, naznačil, že by si Rusko mělo uchovat převahu vojenských sil oproti ČLR, vyvarovat se prodeje nejpokročilejších vojenských technologií a výrazně omezit počet a dobu pobytu čínských specialistů v ruských vojenských zařízeních.³⁷ Ivanov patří do okruhu lidí, kteří neskrývají obavu z toho, že se ČLR stane tak mocnou, že vzájemnou spolupráci bude

³⁶ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 29.

³⁷ Sun, „A Study on the Impacts of China's Rise on Sino-Russian Relations“, 40.

považovat za zbytečnou a jednoho dne se změní ze spojence v nepřítele. V letech 2005 – 2008 tyto úvahy vedly k větší opatrnosti ohledně dodávek vojenských technologií do ČLR.³⁸

Dalším faktorem, který brání ještě těsnější rusko-čínské spolupráci, je vztah Indie a Ruska. ČLR a Indie jsou dlouholetými nepřáteli, kteří se ve 2. polovině 20. století nevyhnuli ani ozbrojeným střetům. Zcela opačnou zkušenost mají indiští představitelé se sovětskými a později ruskými představiteli. V posledních 50 letech měli SSSR či Rusko mnohem přátelštější a předvídatelnější vztah s Indií nežli s ČLR. Pokud by Rusko muselo volit mezi ČLR a Indií, byla by to Indie. Rusové si nechtějí nechat poničit dlouhodobý vztah s Indií relativně krátkou spoluprací s ČLR, která ještě před několika desetiletími patřila k nepřátelům SSSR. Rusko je mnohem ochotnější pracovat na výrobě pokročilých ruských zbraní s Indií. Ke konci sledovaného období, tj. v roce 2008, se obě země kupříkladu dohodly na společném vývoji stíhaček 5. generace, což Rusko nikdy Pej-ťingu nenabídlo. Podobný případ je prodej nejpokročilejších ruských stíhacích letounů Su-30MK1, které byly dodány Indii a při jednáních s ČLR o nich nepadla ani zmínka. Je zřejmé, že nastala změna oproti 90. létům 20. století, kdy se Rusko snažilo za každou cenu získat tvrdou měnu a ČLR bylo dodáváno téměř vše, oč požádala.³⁹

Někteří autoři (Dittmer) považují za příčinu poklesů prodeje vojenských technologií z Ruska do ČLR po roce 2005 nedostatečnou obranu duševního vlastnictví na straně kupujícího. Rusové na tyto nedostatky často upozorňovali a minimálně v případě stíhaček J-11As došlo k odstoupení od vzájemného obchodu. Roku 2005 získala ČLR patnáctiletou licenci na výrobu stíhaček Su-27SK, které chtěla vyrábět pod vlastním označením J-11As. Následně vyšlo najevo, že Číňané bez ruského vědomí použily technologie z Su-27SK k výrobě jiného stroje J11B, což vedlo k odebrání licence z ruské strany. Čínské námitky, že Rusové dodávají nejnovější stroje Indii, nikoliv ČLR, se neseťkaly s úspěchem,

³⁸ Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, 113 – 114.

³⁹ Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, 114 – 115.

protože Indové většinou nemají zájem o osvojení výrobních postupů.⁴⁰ Rusové chtěli z obchodu se zbraněmi co nejvíce vydělat a pokud by byli vůči ČLR smířlivější v otázce patentů a licencí, tak by se z ČLR mohl stát významný konkurent na trhu se zbraněmi. Ekonomické důvody rozhodně hrály ve sledovaném období svojí roli a zabránily tomu, aby ČLR získala více licencí na výrobu, než tomu skutečně bylo.⁴¹

To, co se změnilo oproti konci 20. století, je nižší závislost ruských zbrojařů na čínském kapitálu. Čína a Indie sice odebírají většinu zbrojních zakázek, ale Rusko vyváží svou techniku do 72 zemí po celém světě. A navíc jsou Rusové schopni získávat nové zákazníky, jak dokládají obchodní dohody s Venezuelou z počátku 21. století. Příznivá ekonomická situace a dostatek zákazníků dává Rusku šanci vyvážet zbraně i jinam než do ČLR. Jejich vzájemná spolupráce tím není přímo omezena, ale má velký nepřímý vliv. Rusové se svůj vývoz snaží diverzifikovat, pokud je to možné, a tím zbavit ruský vojensko-průmyslový komplex závislosti na čínském kapitálu.⁴² Kromě již zmiňované Indie se začal také Írán řadit k důležitým ruským zákazníkům. V letech 2002 – 2005 pořídil ruské zbraně v hodnotě 1,7 miliard amerických dolarů. Ruská vláda také vyjednávala prodej asi 250 stíhaček Su-30, za které by mohla získat další miliardu amerických dolarů.⁴³

Asi 95% veškerých nových zbraní ČLA pocházelo v letech 2000 - 2008 z Ruska. Do ČLR se nové zbraně dostávají výhradně díky ruské státní společnosti Rosoboronexport.⁴⁴ Tato skutečnost komplikovala a stále komplikuje čínské nákupy, protože každá zásilka prochází přes ruské ministerstvo obrany a nejvyšší ruští představitelé mohou prakticky bez udání důvodu zamítnout

⁴⁰ Lowell Dittmer, „The Sino-Russian Strategic Partnership: The End of Rivalry?“, in *Asian Rivalries: Conflict, Escalation, and Limitations on Two-Level Games*, ed. Sumit Ganguly et William R. Thompson (Stanford: Stanford University Press, 2011), 138.

⁴¹ Bobo Lo, *Axis of Convenience*, (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2008), 80.

⁴² Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, 114.

⁴³ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 110.

⁴⁴ Pirchner Jr., „The Uncertain Future: Sino-Russian Relations in the Twenty-First Century“, 317.

export nejpokročilejších zbraní. Tyto nevýhodné podmínky existují proto, že je na Čínu uvaleno embargo na dovoz zbraní ze západních států a neexistuje žádná alternativa k ruské technice. Pokud by Evropská unie jednoho dne embargo odvolala, musel by se celkový postoj Ruska k dodávkám vojenských technologií do ČLR od základů změnit.⁴⁵

Možnosti vzniku rusko-čínské vojenské aliance

Případný vznik užšího rusko-čínského spojení by zásadním způsobem ovlivnil mezinárodní vztahy v celosvětovém měřítku. Podle současného stavu poznání je této alianci nejbližší Šang-chajská organizace pro spolupráci (ŠOPS), která také hraje důležitou roli ve středoasijském regionu. Alternativou k této organizaci je projekt Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB), jehož účastníkem ovšem není ČLR a proto je hlavní pozornost věnována ŠOPS, vojenským cvičením v rámci této organizace a jejímu strategickému směřování.

Šang-chajská pětka a ŠOPS jsou součástí širšího programu rusko-čínské spolupráce zvané strategické partnerství. Jeho náplň a smysl vystihuje dohoda z července roku 2001 zvaná Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci. Náplní preambule jsou prohlášení o konsolidaci dobrých sousedských vztahů, spolupráci v mnoha oblastech lidské činnosti a navázání vzájemných vztahů na zbrusu nové úrovni. Článek 1 zavazuje obě strany k rozvoji strategického partnerství, spolupráce, přátelství, rovnosti a důvěry. Další články zmiňují závazek neagresivního jednání, uznání ČLR jako jediného oficiálního čínského státu, vzdání se teritoriálních nároků na území protistrany, příhraniční spolupráci, udržování stability v otázce jaderných zbraní, hájení unikátní role OSN a spolupráci v oblastech ekonomie, obchodu, vojenských technologiích a energetických surovin, aktivní pomoc v potírání terorismu a extremismu a klauzuli o tom, že není mířena proti žádné třetí straně.⁴⁶

⁴⁵ Sun, „A Study on the Impacts of China’s Rise on Sino-Russian Relations“, 34.

⁴⁶ Bobo Lo, *Axis of Convenience*, p. 41 – 42.

Smlouva neobsahuje žádné bezpečnostní garance, což je rozdíl oproti sovětsko-čínské smlouvě uzavřené v předchozím období spolupráce v 50. letech 20. století.⁴⁷

Vznik ŠOPS byl ve své podstatě prohloubením spolupráce tzv. Šang-chajské pětky, která se objevila roku 1996. K původním členům Šang-chajské pětky, tj. Rusku, ČLR, Kazachstánu, Tádžikistánu a Kyrgyzstánu, se v červnu 2001 přidal Uzbekistán a uskupení změnilo jméno na ŠOPS.⁴⁸ Podle vyjádření různých představitelů členských států se jedná o organizaci nového typu, která si ukládá za úkol spolupracovat v široké škále mezistátních vztahů jako je bezpečnost, ekonomika, kultura a politické postoje. Chod organizace pozitivně ovlivňuje „šang-chajský duch“, který představuje nový model mírových mezinárodních vztahů, který se oprostil od studenovělečného uvažování, překonává ideologické rozdíly a upevňuje vzájemnou důvěru, rovnost, toleranci rozdílných kultur a snahu o společný rozvoj. Často bývá zdůrazněno, že aktivity ŠOPS neznamenaají tvorbu jakéhokoliv bloku států a už vůbec nejsou namířeny proti třetím státům, jmenovitě USA. Na druhou stranu se organizace staví proti hegemonickému jednání a násilnému vnucování západních hodnot. Podle ŠOPS má každý stát právo nezávisle tvořit vnitrostátní a zahraniční politiku.⁴⁹

Důvodem, proč se taková organizace neobjevila již dříve, byl rozdílný přístup Borise Jelcina a Vladimíra Putina k zahraniční politice. Zatímco Jelcin zastával velmi striktní orientaci Ruska na západní země, Putin se snažil o mnohostrannější politiku. V době Putina prezidentství se přístup Moskvy k ČLR ustálil, přestože v různých obdobích sledovaného úseku byly priority ruské zahraniční politiky odlišné. Putin několikrát zdůraznil, že Rusko považuje za součást evropské civilizace, což mu ale nebylo překážkou pro další iniciativy v rámci rusko-čínského strategického partnerství.⁵⁰

⁴⁷ Mitchell, „China and Russia“, 145.

⁴⁸ Mitchell, „China and Russia“, 141.

⁴⁹ Bobo Lo, *Axis of Convenience*, p. 104 – 105.

⁵⁰ Bobo Lo, *Axis of Convenience*, p. 19 – 40.

ŠOPS a její předchůdce Šang-chajská pětka vznikly jako bezpečnostní organizace, jejichž nejdůležitějším posláním byl boj proti „třem zlům“, které představují terorismus, separatismus a extremismus. Organizace prošla důležitou transformací a dnes si klade mnohem širší politické a ekonomické cíle na poli celosvětových mezinárodních vztahů. Významné postavení organizace podtrhuje fakt, že i s pozorovateli, kterými jsou Indie, Mongolsko, Írán a Pákistán, zastupuje polovinu lidstva.⁵¹ Podle některých autorů (Balabán) lze identifikovat několik hlavních cílů členských států ŠOPS. V první řadě jde o vyvažování vlivu USA v euroasijském teritoriu, které pronikly na území Středního východu po útocích 11. září 2001. Dalším cílem je snižování šance, že vládnoucí elity přijdou ve středoasijských státech posty, jak se to stalo v některých jiných postsovětských státech. Třetím bodem je vytváření opozice na mezinárodním poli západním organizacím, jako je NATO. Poslední oblastí, která by měla být v rámci ŠOPS rozvíjena, je obchod s ropou a zemním plynem.⁵²

První měsíce a roky existence ŠOPS nenasvědčovaly tomu, že se organizace přetvoří z diskusního klubu v důležitou regionální organizaci. Nakonec nezůstalo u slov a vzniklo několik důležitých mechanismů, které jednotlivé členy spojují. Prvním pomyslným tmelem jsou pravidelné summity na nejvyšší úrovni, které řeší další směřování organizace. Dále došlo k vytvoření permanentního sekretariátu v Pekingu a ke vzniku protiteroristického centra v uzbeckém Taškentu. Výměny zpravodajských informací, pravidelné kontakty mezi jednotlivými národními armádami a tréninkové programy za účelem posílení schopností pořádkových složek středoasijských států se staly běžnou součástí agendy ŠOPS.⁵³

Boj proti terorismu jako jeden z hlavních cílů ŠOPS potvrdily události ze září 2001 v USA. Rusko a ČLR se velmi nadšeně přidali k boji proti terorismu a muslimskému extremismu, protože to

⁵¹ Miloš Balabán, „Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050“, *Veřejná politika a prognostika PPF-013* (2006): s. 10 – 11.

⁵² Miloš Balabán, „Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050“, s. 10 – 11.

⁵³ Menon, „The China-Russia Relationship“, 26.

vyhovovalo jejich zájmům. Jak Rusko, tak ČLR mají problémy s aktivitami muslimských menšin na svém území. V případě Ruska se jedná o kavkazské muslimy, zejména v Čečensku, v ČLR jde o severozápadní region Sin-Ťiang-Ujgur, kde žije muslimské etnikum Ujgurů.⁵⁴ V rámci celé organizace jde o podstatné téma, protože se s podobným problémem setkávají téměř všichni její členové. Ve středoasijských republikách jde hlavně o islámská radikální hnutí Hizb ut-Tahrir a Islámské hnutí Uzbekistánu.⁵⁵

Potlačování terorismu se stalo hlavním scénářem vojenských cvičení, která se v rámci ŠOPS odehrála. Jejich průběh sledovalo mnoho pozorovatelů a byla často považována za významný krok vedoucí k rusko-čínské vojenské alianci. Je nutné podotknout, že tato setkání vojenských jednotek z různých států zahrnovala v letech 2000 – 2008 více států, nejednalo se pouze o Rusko a ČLR. Prvním cvičením, které proběhlo pod záštitou ŠOPS, se stalo pohraniční cvičení čínských a kyrgyzských jednotek v roce 2002, kterého se zúčastnily stovky jednotek z obou států.⁵⁶ O rok později se protiteroristického cvičení již účastnili všichni členové ŠOPS kromě Uzbekistánu. Participovalo v něm 1000 jednotek a odehrálo se ve východním Kazachstánu a čínské provincii Sin-Ťiang.⁵⁷

Významnější a rozsahem větší se stalo rusko-čínské cvičení Mírová mise 2005, kde ruská armáda používala některé ze svých vyspělých technologií a ČLA si vyzkoušela koordinaci různorodých sil.⁵⁸ Členové ŠOPS vyslali na cvičení pouze své zástupce z ministerstev obrany.⁵⁹ Asi týdenní cvičení se odehrálo v srpnu a mělo dvě fáze, první se odehrála na území ruského dálného východu a druhá

⁵⁴ Wacker, „China und Russland: Freunde auf ewig?“, 472.

⁵⁵ Vladimír Portjakov, „Kitaj i Rossija v Šanchajskoj organizacii sotrudničestva“, *Problemy Dalnego Vostoka* č. 6 (2010): s. 57.

⁵⁶ Alyson J.K. Bailes, Pál Dunay, Pan Guang, and Mikhail Troitskiy, „The Shanghai Cooperation Organization“, *SIPRI Policy Paper* č. 17 (květen 2007): p. 22.

⁵⁷ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 67.

⁵⁸ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 34.

⁵⁹ Alyson J.K et al., „The Shanghai Cooperation Organization“, 22.

v čínské provincii Šan-tung. Cvičení bylo zaměřeno na boj s terorismem a obnovování pořádku při místních nepokojích. Svým rozsahem tento rámec překračovalo, protože se ho kromě 8000 jednotek z čínské strany a 2000 jednotek z ruské strany zúčastnily i čínské ponorky a ruské strategické bombardéry. Součástí manévru bylo i zneškodňování protiletectvé obrany, simulace námořní blokády a další námořní či obojživelné operace. Cvičení takového rozsahu nebyla pořádána ani v 50. letech 20. století, kdy oba státy byly součástí sovětského bloku a byly vázány obranou smlouvou.⁶⁰ V případě ČLA šlo vůbec o největší vojenské cvičení, kterého se kdy zúčastnila.⁶¹

Podle některých autorů (Mitchell) některé manévry nápadně připomínaly trénink pro střet s tchaj-wanskými silami a představovaly jasný signál pro USA, že se rusko-čínské sblížení dále prohloubilo.⁶² Aby se zabránilo podezření, že ČLR a Rusko plánují vytvoření bloku či aliance proti USA, oba státy daly jasně najevo, že manévry nejsou namířeny proti žádným konkrétním cílům. Rusové byli velmi opatrní i v případě výběru místa cvičení. Odmítli čínský požadavek pořádat cvičení na čínském východním pobřeží, protože by to mohlo naznačovat společnou rusko-čínskou akci v případě propuknutí konfliktu mezi Tchaj-wanem a ČLR.⁶³

Nadále ovšem zůstávají stěžejní ekonomické vztahy a toto cvičení se Rusům osvědčilo jako skvělá příležitost, jak předvést svou vojenskou techniku v praxi.⁶⁴ Jak již bylo popsáno v kapitole o obchodu s vojenským materiálem, Rusové sice představili pokročilé bombardéry Tu-95MS a Tu-22M3, ale nejmodernější stroje, tehdy technologicky vyspělé ruské strategické bombardéry Tu-160,

⁶⁰ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 34 – 35.

⁶¹ Kristen Gunness, „China’s Military Diplomacy in an Era of Change“, *The CNA Corporation* (2006): p. 6.

⁶² Mitchell, „China and Russia“, 144.

⁶³ Menon, „The China-Russia Relationship“, 26.

⁶⁴ Mitchell, „China and Russia“, 144.

představeny nebyly. Je otázkou, zda smyslem cvičení byla prezentace ruských technologií potenciálním čínským zákazníkům, nebo nácvik protiteroristických operací.⁶⁵

Následující rok se uskutečnilo další vojenské cvičení a několik schůzí představitelů členských států ŠOPS. Multilaterální vojenské cvičení pořádal tentokrát Uzbekistán a bylo pojmenováno Východ proti teroru 2006. Speciální jednotky členských států si mohly vyzkoušet, jak se bránit v případě lokálního teroristického útoku a jak zachraňovat rukojmí. Bezpečnost členů ŠOPS začala hrát důležitou roli v rámci organizace v dubnu 2006. Tehdy se poprvé sešli ministři obrany všech států ŠOPS.⁶⁶ Téhož roku vydala ŠOPS deklaraci pětiletí, ve které se představuje jako prostředek pro pěstování dobrých sousedských vztahů, rozvíjení dialogu mezi civilizacemi a organizace, která usiluje o demokratizaci mezinárodních vztahů. Tato deklarace také upevnila organizační a právní status organizace.⁶⁷

Po úspěšně zorganizované Mírové misi 2005 byla uspořádána Mírová mise 2007.⁶⁸ Toto cvičení bylo vůbec největší, které do té doby ŠOPS uspořádalo, a přítomno bylo tisíce účastníků. Rusové na cvičení vyslali asi 2000 jednotek, Číňané 1600. Kromě čínské pěchoty se ho zúčastnily i motorizované jednotky s technikou ruského původu. Nehledě na množství účastníků, ČLR velmi rychle odmítla jakékoliv spekulace o úmyslu zformovat úzce spolupracující alianci. Některá čínská média argumentovala tím, že ČLR absolvovala vojenská cvičení s více než 10 různými státy, což neznamená, že s kteroukoliv z nich se chystá založit vojenskou alianci. Stejně rezolutně odmítla ČLR návrh

⁶⁵ Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 29.

⁶⁶ Alyson J.K et al., „The Shanghai Cooperation Organization“, 22.

⁶⁷ Vladimir Portjakov, „Kitaj i Rossija v Šanchajskoj organizacii sotrudničestva“, 54.

⁶⁸ Bobo Lo, „Ten things everyone should know about the Sino-Russian relationship.“, *Centre for European Reform* (prosinec 2008): p. 2.

generála Jurije Balujevského na užší spolupráci OSKB a ŠOPS, z čehož by těžili Rusové, kteří v OSKB drží dominantní pozici.⁶⁹

Cvičení Mírová mise 2007 se odehrála ve dvou fázích. První fáze se uskutečnila ve volžsko-uralské vojenské oblasti a druhá v Urumči, hlavním městě čínské provincie Sin-Ťiang. Výběr Sin-Ťiangu jako místa cvičení vedla mnohé pozorovatele k domněnce, že hlavním úkolem cvičení bylo zastrašení populace Ujgurů ve východním Turkestánu. V širším měřítku ho potom mnozí považovali jako varování demokratickým silám ve střední Asii, aby se neodvažovaly podnikat kroky proti vládnoucím garniturám. Scénář cvičení, zahrnutí válečných letadel, tisíců jednotek a další těžké techniky naznačuje, že se zúčastněné síly spíše připravovaly na potlačování rebelií podobné těm v uzbeckém Adižanu⁷⁰ v roce 2005, nežli na boj s teroristy.⁷¹

Důvodem, proč se ŠOPS nikdy nestala tradiční vojenskou aliancí podobné NATO, je její charakter. Tato organizace nevznikla s cílem hlubší spolupráce v oblasti vojenství, přestože otázky bezpečnosti patří a patřily mezi její důležité aktivity. Mezi jednotlivými státy neexistuje žádné společné velitelství armádních důstojníků na rozdíl od návrhů při vzniku OSKB.⁷² Žádný ze členů ŠOPS nevěří, že by se kdykoliv v blízké budoucnosti mohl z ŠOPS vyvinout soupeř NATO. Hlavní zájem všech účastníků spočívá v boji proti islámským radikálům a v politické stabilitě.⁷³

⁶⁹ Svým teritoriálním rozsahem a náplní jsou si OSKB a ŠOPS velmi podobné. Kromě ČLR jsou všichni členové ŠOPS i členy OSKB. Podobné jsou cíle jako boj proti terorismu a úsilí o větší multipolaritu mezinárodních vztahů. Členství ČLR v ŠOPS obě organizace striktně rozděluje, protože Rusko se snaží z OSKB vytvořit obdobu NATO, což by ČLR v rámci ŠOPS nikdy nedopustila. Turner, „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, 175 – 177.

⁷⁰ Protesty proti vládě a špatným sociálním podmínkám, které skončily smrtí mnoha set až tisíců demonstrantů.

⁷¹ Weitzer, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 70.

⁷² Alyson J.K et al., „The Shanghai Cooperation Organization“, 21 - 22.

⁷³ Bobo Lo, *Axis of Convenience*, 108.

Dalším limitem, který brání vzniku vojenské aliance, je důležitost vztahů Pekingů a západních států. Přestože ČLR sdílí ruské obavy z expanze NATO v Evropě a z plánů budování ruské protiraketové obrany, nepřeje si prohlubování roztržky mezi Ruskem a Západem tak daleko, aby se musela pro jednoho rozhodnout. Z toho samého důvodu je čínské vedení spokojené s podobou ŠOPS jako společenství států, které usilují o regionální stabilitu a ekonomický rozvoj, nikoliv jako protiváhu USA v oblasti. Všichni členové ŠOPS neváhají potvrdit, že žádná z činností ŠOPS se nezaměřuje proti jednomu konkrétnímu nepříteli. Všichni členové organizace si uvědomují význam přítomnosti USA a NATO v oblasti, protože při schůzce ministrů zahraničí ŠOPS v červenci 2005 bylo prodlouženo moratorium na plné členství Íránu v ŠOPS, aby se vztahy se Západem nenarušily.⁷⁴

Zřejmě nejpodstatnější překážkou vzniku vojenské aliance Ruska a ČLR je, že se jedná o potenciální nepřátele. Obě země by chtěly být přinejmenším regionálním hegemonek. USA jako konkurent v regionu představuje společného nepřítel, proti kterému se neváhají spojit. Zdůrazňují pozitiva jejich vztahu tak, aby to vypadalo, že Rusko a ČLR, nikoliv USA a jejich spojenci, jsou dominantní silou ve střední Asii. V dlouhodobém výhledu se obě země pravděpodobně budou ucházet o přízeň středoasijských vládců na úkor toho druhého. Výsledkem by mohlo být rostoucí napětí a agresivní prosazování národních zájmů.⁷⁵

Spolupráce ve vývoji raketových technologií a zkoumání vesmíru

Ruští představitelé uznávají, že mnoho vesmírných technologií má přímé vojenské využití. Dovozené ruské technologie mohou být snadno přetvořeny na průzkumné satelity nebo balistické střely s dlouhým doletem. Alexandr Chramčikin, vedoucí pracovník analytického oddělení Institutu pro politické a vojenské analýzy, považuje čínské pokroky ve vesmírných technologiích za hrozbu jak

⁷⁴ Yu Bin, „Medvedev and the Future of Sino-Russian Relations“, *Eu-Russian Centre* (2008): p. 98.

⁷⁵ Bobo Lo, *Axis of Convenience*, 114.

pro Rusko, tak pro USA. Některé z čínských technologií jsou považovány za hrozbu ruským vojenským systémům ve vesmíru.⁷⁶ Vláda USA zastává podobné stanovisko. Podle zprávy Coxovy komise z konce 20. století je národní bezpečnost USA ohrožována přesunem citlivých vesmírných technologií do ČLR.⁷⁷

V době Putinova prezidentství na počátku 21. století vyvrcholila více než dvacetileté snaha ČLR vyslat člověka do vesmíru. Projekt 921, jak je čínský vesmírný program vyslání člověka do vesmíru označován, začal na počátku 90. let 20. století a ruská technologie vyslání astronautů do vesmíru a jejich návrat hrála klíčovou roli. Vesmírný modul Sojuz se stal základem čínského Šen-čou včetně systému na podporu života a skafandru typu Orlan. V letech 1999 – 2002 uskutečnila ČLR čtyři pokusné odpaly čínské vesmírné lodi Šen-čou bez lidské posádky. 12. 10. 2003 se ČLR stala třetím státem, kterému se podařilo vyslat do vesmíru lidskou posádku. Prvním čínským astronautem se stal pilot letectva ČLA Jang Li-wej a od té doby došlo ještě ke dvěma letům v letech 2005 a 2008. V průběhu posledního letu v roce 2008 nazvaném Šen-čou VII došlo za pomoci ruské asistence k prvnímu čínskému výstupu do vesmíru.⁷⁸

Na základě dvoustranných rozhovorů v březnu 2000 došlo k ustavení rusko-čínské komise pro spolupráci v oblasti vesmíru. Její první zasedání se uskutečnilo 25. – 26. května v Pej-ťingu a v jejím průběhu byl odsouhlasen první Program rusko-čínské spolupráce v oblasti vesmíru na léta 2000 – 2002, později prodlouženém až do roku 2003. V září 2006 došlo k sedmému zasedání komise, v jehož průběhu bylo schváleno 38 projektů na léta 2007 – 2009. Při návštěvě prezidenta Chu Ťin-tchaa v roce 2007 došlo k uzavření dalších společných výzkumných projektů, mimo jiné v oblasti zkoumání Marsu a jeho měsíce Phobos. Číňané přislíbili aktivní účast v ruském projektu Phobos-Grunt, v jejímž

⁷⁶ Weitzer, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 49 – 50.

⁷⁷ Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, *Astropolitics* Iss. 8 Vol.1 (2010): p. 27.

⁷⁸ Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, 23 – 24.

rámci měla ruská raketa po skončení Putinova prezidentství donést k Marsu ruské i čínské pozorovatelské přístroje.⁷⁹

Rusko a ČLR zastávají společný postoj na mezinárodním poli proti militarizaci vesmíru. Velmi často se nachází v opozici proti USA, protože ty se brání přepracování smluv o prevenci umístění zbraní ve vesmíru z druhé poloviny 20. století. Podle Ruska a ČLR jsou nedostatečné, protože neobsahují žádné omezení pro umísťování konvenčních zbraní za orbit Země.⁸⁰ První společné prohlášení proti militarizaci vesmíru vydaly v roce 2002. O něco později v únoru 2008 v průběhu Konference za odzbrojení v Ženevě společně představily návrh Smlouvy o prevenci umísťování zbraní ve vnějším prostoru. Tyto akce byly typickým příkladem společného postupu Ruska a ČLR na mezinárodním poli v opozici proti USA.⁸¹

Poněkud překvapivým a jednostranným krokem byl čínský protisatelitní raketový test, který uskutečnila ČLA v lednu 2007. Test byl pravděpodobně součástí širší strategie, při které se ČLR nesnaží za každou cenu technologicky dostihnout demokratické státy v čele s USA, ale mít adekvátní odpověď na námořní, letecké a případně i vesmírné hrozby.⁸² Číňanům se jako prvním podařilo sestřelit obíhající satelit střelou ze země. Reakce Rusů, kteří jak se zdá o testu neměli tušení, byla směřována proti USA, protože ty blokovaly další postup v dohodách o kontrole zbraní ve vesmíru. Někteří ruští analytici považují čínský protisatelitní test za významné nebezpečí ruskému majetku ve

⁷⁹ Alexandr Šlyndov, „Sotrudničestvo Rossii i Kitaja v naučno-techničeskoj, technologičeskoj i proizvodstvennoi sferach“, *Problemy Dalnego Vostoka* č. 6 (2008): s. 24.

⁸⁰ Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, 28 – 29.

⁸¹ Charlotte Mathieu, „Assessing Russia’s space cooperation with China and India“, 358.

⁸² Tatjana Svobodová, „Šanghajská organizace spolupráce: motivy hlavních aktérů“, *Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních věd, bakalářská práce* (2009): s. 32.

vesmíru, protože technologie, kterou úspěšně použili Číňané, nebyla nikdy vyzkoušena ani ruskou ani americkou armádou.⁸³

Obě země jsou velmi málo ochotné otevřeně hovořit o náplni jejich výzkumné spolupráce, která pravděpodobně zůstane omezoována z ruské strany, aby si před ČLR uchovala technologický náskok. To se výrazně projevilo potom, co byl Vladimir Putin roku 2000 zvolen prezidentem. Rusko začalo uplatňovat přísnější kontrolu nad vývozem technologií po dekádě uvolněného přístupu.⁸⁴ Ruské autority neváhaly rázně potrestat vědce za porušování vývozních pravidel. To se stalo osudné Valentinu Danilovovi, který byl roku 2004 odsouzen za nedodržování předpisů o vývozu satelitních technologií.⁸⁵ O 2 roky později Ruská federální bezpečnostní služba (FSB) zatkla několik zaměstnanců firmy Tsniimash-Export včetně jejího ředitele Igora Rešetina za prodej technologií Číňanům, které mohou být potenciálně využity pro výrobu raketových systémů.⁸⁶

Podobně jako u zbraňových systémů, ČLR opakovaně žádala po Moskvě nejpokročilejší vesmírné technologie. Přestože spolupráce s Pekingem měla zvláštní a privilegovaný status oproti Evropě, Rusové až do konce prezidentského období odmítali prodávat své vesmírné technologie poslední generace. Tato situace se může v budoucnu změnit v závislosti na ekonomické situaci v Rusku. V případě ekonomické krize a nedostatku financí by Rusko bylo pravděpodobně ochotné vyvážet i své vyspělejší technologie, které čínským zákazníkům v současné době nenabízí.⁸⁷

Důležitým limitem spolupráce Ruska a ČLR v oblasti vesmírných technologií je ruské členství v Režimu kontroly raketových technologií (RKRT). Toto uskupení zakazuje členům, tedy i Rusku,

⁸³ Weitzer, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 48 – 50.

⁸⁴ Charlotte Mathieu, „Assessing Russia's space cooperation with China and India“, 358.

⁸⁵ Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, 27.

⁸⁶ Weitzer, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 50.

⁸⁷ Charlotte Mathieu, „Assessing Russia's space cooperation with China and India“, 358.

vyvážet taková zařízení, která jsou schopna nést pŕltunové nálože na vzdálenost alespoň 300 km. Ze začátku se ČLR bránila vstupu do této organizace, ale později v roce 2004 projevila zájem do tohoto sdružení vstoupit. Rozhovory mezi RKRT ještě nevyústily v přijetí ČLR, protože mnoho členských států se domnívá, že si ČLR po vstupu do RKRT vlastně polepší. Důvodem jsou volnější pravidla pro sdílení a spolupráci v oblasti raketových technologií mezi jednotlivými členy RKRT. ČLR také nerespektuje exportní pravidla RKRT. Stále dodává různé součástky důležité pro výrobu raket do problematických zemí jako je Pákistán a Írán, což naráží zejména na odpor USA. Americké společnosti potom mohou sankcionovat ruské společnosti, které nejednají podle pravidel RKRT, a to je odrazuje od spolupráce s ČLR.⁸⁸

Pohled za rok 2008

Vzrůstající ekonomická nerovnováha mezi ČLR a Ruskem začala v letech 2000 – 2008 ovlivňovat i vojenskou spolupráci obou států.⁸⁹ V 90. letech 20. století ČLR vynaložila mnoho prostředků na koupi vojenského materiálu nižší kvality kvůli obavě z možné vojenské reakce Západu na masakr na náměstí Tchien-an-men a pomohla tak přežít mnoha ruským zbrojovkám. Na počátku 21. století takové nebezpečí zmizelo a Číňané za své peníze požadují to nejlepší a díky stálému ekonomickému růstu mají k dispozici značné množství financí. Čínské požadavky na nejmodernější ruskou techniku se setkávaly s nedůvěrou mnoha ruských představitelů včetně prezidenta Putina. Dobrá ekonomická situace Ruska kvůli vysokým cenám ropy a zemního plynu umožnila Rusku odmítat cenově lákavé nabídky ČLR na koupi nejpokročilejších technologií. Pokud se ovšem Rusko dostane do ekonomických problémů, je možné, že čínským nabídkám vyjde vstříc.

⁸⁸ Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, 26 – 27.

⁸⁹ Bobo Lo, „Ten things everyone should know about the Sino-Russian relationship.“, 5.

Lze předpokládat, že v blízké budoucnosti bude spolupráce ČLR a Ruska nejen ve vojenské oblasti pokračovat.⁹⁰ V dlouhodobém horizontu můžeme nalézt protichůdné zájmy obou států. Přesun vojenských technologií z Ruska do ČLR vyvolává negativní vzpomínky některých ruských představitelů na 60. léta 20. století. Ozbrojený konflikt mezi Ruskem a ČLR je zřejmě možný pouze ve vzdálenější budoucnosti, ale je známé, že Číňané při posledním konfliktu v 60. letech 20. století použili sovětské zbraně proti svým bývalým patronům.⁹¹ Vojenská spolupráce Ruska a ČLR v letech 2000 – 2008 byla jasně prospěšná pro ČLA a v následujících dekádách mohou mít důsledky nejen pro regionální stabilitu, ale i dlouhodobou bezpečnost ruského státu. Tento fakt ovlivňuje rozhodnutí ruských představitelů o omezování vývozu nejmodernějších ruských technologií do ČLR.⁹²

Závěr

Prodej ruských vojenských technologií do ČLR v letech 2000 -2008 byl motivován vidinou zisku s jistými výjimkami. V 90. letech 20. století se ČLR dostala k většímu množství pokročilejších ruských technologií kvůli extrémnímu nedostatku financí v ruských zbrojařských závodech. Potom, co se na světových trzích zvedly ceny klíčových ruských nerostných surovin, začali ruští představitelé mnohem přísněji kontrolovat pravidla pro vývoz vyspělých vojenských technologií a zisk přestal být to nejdůležitější. Novou strategií Moskvy bylo udržování technologické dominance nad ČLR. Ruští představitelé v letech 2000 – 2008 neváhali tvrdě trestat ty, kteří vývozní předpisy porušovali.

V letech 2000 – 2008 také vyšlo najevo, že Rusové dávají přednost při prodeji nejvyspělejších zbraní Indii před ČLR. Tento fakt má historické pozadí, protože Indie měla tradičně dobré vztahy jak se SSSR, tak s Ruskem. Dalším důvodem jsou indické preference nákupu hotových výrobků. Zástupci z ČLR se tomu snaží vyhýbat a zaměřují se na licenční dohody, které jim umožní vyrábět vojenské

⁹⁰ Tatjana Svobodová, „Šanghajská organizace spolupráce: motivy hlavních aktérů“, 53.

⁹¹ Weitzer, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, 33.

⁹² Bobo Lo, „A Fine Balance – The Strange Case of Sino-Russian Relations“, Research Programme Russia/CIA, *Institut Francais des Relations Internationales* (duben 2005): s. 8.

technologie na domácí půdě. To je pro Rusy nepříjemné, protože ruský vojenský průmysl tím přichází o zakázky a navíc ČLR patří k zemím s nedostatečnou ochranou duševního vlastnictví. Ruské technologie se pak využívají i v jiných případech, než jak to bylo dojednáno v licenčních podmínkách. Výsledkem je ruská neochota tyto licence ČLR poskytovat.

Vojenská cvičení Ruska a ČLR v letech 2000 – 2008 téměř jistě neznamenají vznik vojenské aliance mezi oběma státy. Z pohledu Rusů se jednalo o užitečnou cestu, jak prezentovat nejmodernější vojenskou techniku potencionálním zákazníkům. Číňané zase mohli otestovat koordinaci jednotlivých složek své armády. Všechna vojenská cvičení byla doprovázena prohlášeními státníků zúčastněných zemí, že vojenské manévry se konají v kontextu boje proti terorismu. Vojenská spolupráce v rámci ŠOPS v letech 2000 – 2008 spíše směřovala k vytvoření protiteroristických jednotek rychlého nasazení nežli k období NATO. Důvodem jsou teroristické aktivity různých muslimských skupin na území všech členských států ŠOPS, ať už se jedná o Čečence v Rusku, Ujgury v ČLR či hnutí Hizb ut-Tahrir ve středoaasijských republikách.

Vztahy obou států s USA a dalšími západními státy také významným způsobem ovlivnily možnosti vzniku vojenského paktu mezi ČLR a Ruskem. Západní pozorovatelé věnovali poměrně dost pozornosti vojenským cvičením v letech 2000 – 2008 a psali o nich jako o kroku vedoucí k užší vojenské alianci. Tyto spekulace se zdají být chybné, protože představitelé zemí, které se cvičení účastnili, vždy jasně prohlašovali, že nejsou mířené proti žádné třetí zemi. Přestože se Rusko a ČLR v letech 2000 – 2008 velmi sblížili, vzájemnou spolupráci by kvůli vztahům se západními státy neváhali obětovat.

Vzájemné výzkumné projekty mezi Ruskem a ČLR naráží na překážky, které jsou způsobeny obchodními praktikami Číňanů, kteří reexportují dovezené technologie do zemí jako je Írán a Pákistán. Ruské firmy totiž často provádí společné projekty se západními partnery, pro které je nemyslitelné, aby se západní technologie prostřednictvím Rusů a Číňanů dostávaly problematických

států typu Írán a Pákistán. Rusové se tak často vzdávají spolupráce s čínskými partnery, aby si uchovali ty ze západních států.

Summary

The topic of my bachelor thesis is concerned with two important international actors, i.e. Russia and China. Their military cooperation was very active in 2000 – 2008 and involved sales of military airplanes, rocket systems, and other military technology, joint military exercises, and institutionalization of mutual cooperation. Their activities evoked interest of many observers and raised speculations about a possibility of a Sino-Russian military alliance emergence.

This bachelor thesis consists of four parts. In the first part a historical background is described. In this chapter I focused on Sino-Soviet and Sino-Russian relations in the second half of the 20th century. I highlighted the difference between the tensions in the 1960s and 1970s and Gorbachev's "new thinking" policy that positively influenced Sino-Soviet relations in the 1980s. In 1990s I identified a wide range of cooperation, especially military sales and trust-building process within the Shanghai Five that was the core of an even deeper cooperation in 2000 – 2008. The second chapter is concerned with military sales in 2000 – 2008, what involved and which tensions it faced. Similarly, the possibility of the Sino-Russian military alliance emergence and steps towards it in 2000 – 2008 is analysed in the following chapter. The last paragraphs uncover limits of this endeavour. The final analytical part focuses on cooperation in space-related technologies and rocket systems and its limits.

It appears to be true that Russians are very cautious about their advanced military technologies and are reluctant to export it to China. Moreover Russians prefer selling their modern airplanes to India rather than to China. In case of a military alliance creation western states would certainly oppose it. Neither Russia nor China is willing to sacrifice their relations with the West and it prevents military cooperation to deepen. Finally, export of space-related technologies became to be

carefully monitored during the Putin's presidency and it limited the use of them during joint Sino-Russian space-exploration projects.

Použitá literatura

Alexandr Šlyndov, „Sotrudničestvo Rossii i Kitaja v naučno-techničeskoj, technologičeskoj i proizvodstvennoj sferach“, *Problemy Dalnego Vostoka* 6 (2008): s. 17 – 41.

Alyson J.K. Bailes, Pál Dunay, Pan Guang, and Mikhail Troitskiy, „The Shanghai Cooperation Organization“, *SIPRI Policy Paper* č. 17 (květen 2007).

Bobo Lo, „A Fine Balance – The Strange Case of Sino-Russian Relations“, Research Programme Russia/CIA, *Institut Francais des Relations Internationales* (duben 2005).

Bobo Lo, *Axis of Convenience*, (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2008).

Bobo Lo, „Ten things everyone should know about the Sino-Russian relationship.“, *Centre for European Reform* (prosinec 2008).

Derek J. Mitchell, „China and Russia“, *The China Balance Sheet in 2007* (2007): 133–149, http://csis.org/files/media/isis/pubs/090212_07china_russia.pdf (staženo 16. 11. 2011).

Dmitrij Rjabuškin, „Ljudi. Sobytija. Fakty. OSTROV DAMANSKIJ. 2 MARTA 1969 GODA“, *Voprosy istorii* (31. květen 2004).

Gudrun Wacker, „China und Russland: Freunde auf ewig?“, *CHINA aktuell* (duben 2003): 468 – 474.

Herman Pirchner Jr., „The Uncertain Future: Sino-Russian Relations in the Twenty-First Century“, *Demokratizatsiya* 16, č. 4 (podzim 2008): 309 – 322.

Charlotte Mathieu, „Assessing Russia's space cooperation with China and India-Opportunities and challenges for Europe“, *Acta Astronautica* 66 (2010): 355 – 361.

Christopher Williams, „Russia's Closer Ties with China“, *European Studies* 27 (2010): 151 – 168.

Kerry R. Bolton, „Russia and China: An Approaching Conflict?“, *The Journal of Social, Political and Economic Studies* 34, č.2 (2009): 154 – 194.

Kristen Gunness, „China's Military Diplomacy in an Era of Change“, *The CNA Corporation* (2006).

Lowell Dittmer, „The Sino-Russian Strategic Partnership: The End of Rivalry?“, in *Asian Rivalries: Conflict, Escalation, and Limitations on Two-Level Games*, ed. Sumit Ganguly et William R. Thompson (Stanford: Stanford University Press, 2011).

Miloš Balabán, „Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050“, *Veřejná politika a prognostika PPF-013* (2006).

Nikita Perfiljev, „The Sino-Russian Space Entente“, *Astropolitics* Iss. 8 Vol.1 (2010), 19-34.

Rajan Menon, „The China-Russia Relationship: What It Involves, Where It Is Headed, and How It Matters for the United States“, *A Century Foundation Report* (2009), http://tcf.org/publications/2009/6/pb690/get_pdf (staženo 17. 11. 2011).

Rajan Menon, „The Limit of Chinese-Russian Partnership“, *Survival* 51, č. 3 (červen-červenec 2009): 99–130.

Richard Weitz, „China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion?“, *Strategic Studies Institute* (srpen 2008).

Shu Yu Sun, „A Study on the Impacts of China's Rise on Sino-Russian Relations“, Master Thesis, *Taipei National Chenghi University* (2006).

Susan Turner, „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, *Asian Perspective* 33, č. 1 (2009): 159 – 184.

Tatjana Svobodová, „Šanghajská organizace spolupráce: motivy hlavních aktérů“, *Masarykova Univerzita*, Fakulta sociálních věd, bakalářská práce (2009).

Vinay Nadkarni, *Strategic partnerships in Asia*, (Routledge: Chippenham, 2010).

Vladimir Portjakov, „Kitaj i Rossija v Šanchajskoj organizacii sotrudničestva“, *Problemy Dalnego Vostoka* 6 (2010): s. 52 – 61.

Vladimir Portyakov, „Russian-Chinese Relations: Current Trends and Future Prospects“, *Russian Analytical Digest* 73 (23. února 2010).

Yu Bin, „Medvedev and the Future of Sino-Russian Relations“, *Eu-Russian Centre* (2008).